
Spółdzielczość to znaczy współpracować

Autor: Maria Pawlak

Czas: 2x 45 min

Cele zajęć

Po lekcji uczennice i uczniowie:

- znają kontekst powstania spółdzielni na ziemiach polskich;
- wymienia osoby związane ze spółdzielczością;
- korzystają ze źródeł związanych z ruchami spółdzielczymi.

Materiały:

- małe karteczki samoprzylepne,
- długopisy,
- markery,
- smartfon z dostępem do Internetu,
- duże kartki papieru typu flipchart,
- grafiki z załącznika 1,
- wydrukowane teksty z załącznika 2,
- grafiki z załącznika 3,
- aplikacja Thing link (ściągnięta na telefon lub w formie dostępu do strony internetowej www.thinglink.com na komputerze lub tablecie)
- rzutnik,
- głośniki,

CZEŚĆ 1

HISTORIA SPÓŁDZIELNI: na podstawie przykładów spółdzielni mleczarskich i spółdzielni spożywców Społem

1. WPROWADZENIE (10 min):

Napisz na tablicy hasło **współdziałanie**. Poproś, aby samodzielnie lub w grupie zastanowili się nad zagadnieniami, które się im kojarzą z tym słowem. Wszystkie skojarzenia niech napiszą na karteczkach i powieszą na tablicy. Następnie pogrupuj pomysły. W podsumowaniu przeczytaj je na głos. Na zakończenie przeczytaj definicję ze słownika języka polskiego: **współdziałanie**, *socjol. stosunek społ. polegający na wspólnym działaniu i pomocy wzajemnej w osiągnięciu danego celu*.

Jeżeli w pomysłach pojawi się słowo *spółdzielnia*, zatrzymaj się nad nim. Zdejmij pozostałe i zostaw to jedno na tablicy. (Jeżeli to słowo wśród skojarzeń nie wystąpi, napisz je obok słowa *współdziałanie*). Podkreśl, że dzisiejszym tematem zajęć będą **spółdzielnie spożywcze**, które powstały by współdziałać na rzecz dobrego, zdrowego i taniego jedzenia. Ich początki sięgają XIX wieku i działają do dziś. Choć ostatnie 70 lat zmieniły ich znaczenie i funkcjonowanie w ostatnich latach widoczne jest ich odrodzenie.

Wiek XIX to czas industrializacji Europy. Wielu ludzi przenosi się ze wsi do miast i rozpoczyna pracę w instytucjach państwowych lub nowo powstałych miejscach: fabrykach, na kolei. Odcięcie ich od kontaktu ze wsią - stałym dostępem do taniej żywności - wpływa na potrzebę zdobywania dobrych produktów spożywczych za niską cenę. Niestety nie zawsze miasta są przygotowane na tak duży wzrost liczby mieszkańców, co wpływa jakością i cenę jedzenia. Także sami rolnicy zmagają się z wieloma przeciwnościami: pogodą, zaniżaniem cen. Aby temu przeciwdziałać, powstają pierwsze spółdzielnie spóżywców. Chęć współpracowania i wspólnego działania na rzecz innych przenosi się na inne części życia: finanse czy budownictwo. Początek XX wieku to rozkwit spółdzielni i stowarzyszeń w całej Europie. Także na ziemiach polskich pod zaborami.

Uzupełnienie wiedzy dla nauczyciela lub zainteresowanych uczniów: *Spółdzielczość w budowie społeczeństwa obywatelskiego - historia i współczesność*, Muzeum Niepodległości, 2013: <http://bit.ly/historia-spoldzielczosc>

2. POZNAJEMY HISTORIĘ SPÓŁDZIELNI (50 min)

Aby przybliżyć wiedzę o historii spółdzielni spóżywczych na ziemiach polskich, podziel uczniów na 6 grup. Następnie rozdaj każdej grupie po jednej kartce z kartce QR kodami (załącznik 1), pod którymi znajdują zdjęcia i teksty. Dodatkowo, każda grupa dostaje krótki tekst o historii spółdzielni mleczarskich i spółdzielni spóżywczych na ziemiach polskich (załącznik 2). Na podstawie informacji grupy tworzą na dużych kartkach papieru Facebookowy fanpage danej spółdzielni. W pracy mają znaleźć się następujące informacje:

- Adres spółdzielni
- Rok rozpoczęcia działalności
- Strona internetowa spółdzielni (jeśli jest)
- Opis działalności
- Osoby związane z nią (mogą wystawić rekomendacje lub mogą kliknąć „lubię to”)
- Kilka informacji, które może wyświetlić na tablicy w formie postów (np. Wydarzenia)
- Strony, które może spółdzielnia polubić

Daj uczniom 30 minut na grupową pracę. Po prezentacji grup zaprezentuj kontekst historyczny powstania ruchu spółdzielczego w Polsce.

Polacy po nieudanym powstaniu w 1863 roku postanowili wprowadzać idee pozytywistyczne w życie. Wspólne działanie, tworzenie stowarzyszeń stało się naturalną walką o tworzenie tożsamości narodowej w kraju pod zaborami. Wszystkie działania w zakresie spółdzielczości zaczęły się od spółdzielni spóżywczych, które zrzeszały początkowo kolejarzy np. Pracowników Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, którzy dzięki działaniom w spółdzielni zyskali tańsze produkty i poczucie wspólnotowości.

Spółdzielczość zmieniła się w Polsce po II wojnie światowej. Z oddolnego ruchu osób zaangażowanych w zmienianie rynku, zmuszano rolników do zapisywania się do spółdzielni. Działające organizacje po wojnie zatraciły swoje XIX-to wieczne idee i stały się obowiązkowym punktem socrealistycznej gospodarki.

3. SPÓŁDZIELNIE W POLSCE - kiedyś (30 min)

W drugiej części spotkania uczniowie do wykonania zadania będą potrzebowali aplikacji Thinglink¹ do tworzenia ruchomych kolaży – „interaktywnych zdjęć”. Najlepiej będzie, gdyby uczniowie ściągnęli aplikację na swoje telefony przed zajęciami.

Jak używać aplikacji możecie zobaczyć w tutorialu: <http://bit.ly/interaktywne-zdjecia>

Podziel uczniów na trzysobowe zespoły. Zadaniem każdej grupy jest opowiedzenie za pomocą „przypinek” historię spółdzielczości - odpowiedniej do danej grafiki (patrz: załącznik 3): Społem/mleczarni. Do pracy wystarczy jeden/dwa telefony z aplikacją Thinglink w grupie.

Informacje, które powinny pojawić się:

- zdjęcia/obrazki przedstawiające produkty i narzędzia wykorzystywane przez konkretne spółdzielnie;
- nazwy konkretnych spółdzielni działających w Waszych okolicach;
- informacje o

Zdjęcia i obrazki mogą być z ostatnich stu lat. Miejsca, które warto wykorzystać do wyszukania zdjęć: Polona², NAC³

Podpowiedz, że warto podzielić się pracą – jedna osoba szuka filmów, druga – zdjęć, trzecia – tekstu o danych spółdzielniach. Ważne, aby na kolażu pojawiły się minimum 4 zróżnicowane informacje.

Po wykonaniu zadania poproś, aby przez dowolny komunikator wymienili się linkami podlinkowanych kolaży.

Na rzutniku wyświetl zdjęcia i poproś grupy o zaprezentowanie swoich prac.

Podsumuj zajęcia. Powiedz, że poznaliście tylko dwa rodzaje spółdzielni. W XIX wieku powstały także spółdzielnie mieszkaniowe, socjalne itp. Zaznacz, że to co łączy je to ruch społeczny, który zakładał - CHEĆ WSPÓLNEGO, oddolnego działania na rzecz innych.

¹ <https://www.thinglink.com/>

² <https://polona.pl/>

³ <https://www.nac.gov.pl/>

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1.

Mleczarnie

Mleczarnia kórnicka⁴

Mleczarnia łowicka⁵

Mleczarnia z Grodziska Mazowieckiego⁶

sklepy Społem

Sklep w Płocku⁷

Sklep w Bielsku-Białej⁸

Sklep w Katowicach⁹

⁴ <http://www.kornik.info/mleczarnia-kornicka/>

⁵ <http://bit.ly/osm-lowicz>

⁶ <http://bit.ly/osm-grodzisk>

⁷ <http://bit.ly/pss-plock>

⁸ <http://bit.ly/spolem-bb>

⁹ <http://bit.ly/spolem-katowice>

Załącznik 2.

Teksty o historii mleczarniach i spółdzielniach spożywczych na ziemiach polskich

Spółdzielczość mleczarska

Pierwsze mleczarnie na ziemiach polskich powstały w latach 70-tych XIX-tego wieku. Początkowo powstawały przy dworach ziemiańskich jako prywatne przedsięwzięcie. Później sami chłopcy zaczęli zrzeszać się w spółdzielnie, by zapewnić im płynność finansową. Ich powstanie było ważnym wydarzeniem dla lokalnej społeczności. Za pieniądze spółdzielców budowano drogi, szkoły, świetlice, domy ludowe. Istnienie spółdzielni podnosiło poziom ekonomiczny i społeczny mieszkańców. W każdym zaborze ich rozwój wyglądał inaczej. Największe możliwości zrzeszania się mieli rolnicy w zaborze austriackim. Głównym działaczem na tych ziemiach był Franciszek Stefczyk. Do wybuchu I wojny na terenach Galicji istniało ponad 70 spółdzielni mleczarskich. W zaborze pruskim, polscy rolnicy mieli ograniczony dostęp do spółdzielni. W większości ich kontakt ze spółdzielnią ograniczał się do oddawania mleka. Najtrudniej w organizacji ruchu spółdzielni mleczarskich mieli rolnicy z zaboru rosyjskiego. Dopiero w 1908 roku pod wpływem m.in Edwarda Abramowskiego powstało Towarzystwo Kooperatystów. Zainteresowanie ruchem było tak wielkie, że w 1914 przed I wojną światową na terenie Kongresówki istniało 220 spółdzielni mleczarskich. II RP wspierała ruch spółdzielczy. Do 1939 roku w Polsce działało 1475 organizacji, które zrzeszają 700 tys. członków,

Powszechna Spółdzielnia Spożywców „Społem”

W zaborze rosyjskim pomimo ograniczeń związanych z zrzeszaniem się i działaniem na rzecz społeczeństwa w 1869 roku utworzono Powszechną Spółdzielnię Spożywców. W każdym mieście zrzeszeni działacze nazwali własny oddział, w Warszawie - Merkury, w Radomiu - Oszczędność, w Płocku - Zgoda. Kultowa nazwa organizacji została zaczerpnięta z tytułu dwutygodnika „Społem”, który wymyślił w 1906 roku Stefan Żeromski. Przed I wojną światową na warszawskich Mokotowie spółdzielnia Merkury wybudowała duży budynek, który mieścił magazyny, hurtownie i siedzibę czasopisma. Do dziś mieści się w nim Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Spożywców „Społem”. Ważnym działaniem spółdzielni spożywców było posiadanie własnych nieruchomości - pomagały one utrzymać stabilną sytuację finansową. Częstym działaniem Spółdzielni Społem były kuchnie ludowe przy lokalach z produktami, gdzie za niewielką opłatą można było zjeść dobry posiłek. Ich ceny produktów w sklepach były kalkulowane według nabycia surowców.

Załącznik 3.

Loga spółdzielni (mleczarskich i „Społem”)¹⁰

MATERIAŁY DODATKOWE DO POGŁĘBIENIA WIEDZY:

- Bilewicz Aleksandra, *Społem 1906-1939. Idea, ludzie, organizacja*, Oficyna Naukowa 2017.
- Bartłomiej Blesznowski, Iza Mrzygłód, Piotr Kieżun, Adam Puchejda, Maria Dąbrowska, *Edward Abramowski i idea kooperatywności*, Kultura Liberalna: <http://bit.ly/kooperatywy-dwudziestolecie>.
- Malicka Magda, *Kooperatywy spożywcze w Polsce*, Kukbuk: <http://bit.ly/kukbuk-kooperatywy>
- Stefan Żeromski *na zakupach*, Kukbuk: <http://bit.ly/kukbuk-zeromski>
- Lewandowska Anna, *100 firm na stulecie. Pozytywiści z Płocka. PSS Zgoda starsza niż Niepodległa*, wyborcza.pl 2018: <http://bit.ly/100-firm-na-100>
- Wołodźko Krzysztof, *Gdy „społem” znaczyło „razem”*, niezalezna.pl 2016: <http://bit.ly/spolem-razem>

¹⁰ <http://bit.ly/logo-spoldzielnie>